

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УГОРЩИНІ

Монографія

Проект здійснено за підтримки
Центру українсько-європейського наукового співробітництва

ЦЕНТР
українсько-європейського
наукового співробітництва

Ужгород
2019

УДК 340:351.746(439)
К65

Рекомендовано до друку Вченою радою
юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(протокол № 2 від 21.02.2019 р.)

Авторський колектив:

Лемак Олександр Васильович, кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри кримінального права і процесу ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

Бисага Юрій Михайлович, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри конституційного права і порівняльного правознавства ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

Белов Дмитро Миколайович, доктор юридичних наук, професор кафедри конституційного права і порівняльного правознавства ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

Громовчук Мирослава Володимирівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного права і порівняльного правознавства ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Рецензенти:

Берназюк Ян Олександрович, доктор юридичних наук, професор;

Віхляєв Михайло Юрійович, доктор юридичних наук, доцент.

Лемак О.В., Бисага Ю.М., Белов Д.М., Громовчук М.В. Конституційно-правові основи забезпечення національної безпеки в Угорщині: монографія. Ужгород, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2019. 206 с.

ISBN 978-966-916-816-0

У монографії, на підставі наукового аналізу та узагальнення, розглянуто сутність, новий зміст та особливості держави, державного суверенітету в умовах глобалізації та позиціонування в даному контексті Угорщини. Досліджено значення функцій Конституції у системі національної безпеки держави, визначено систему конституційних напрямків та форми її забезпечення. З'ясувано специфіку конституційно-правової традиції Угорщини через дослідження генезису системи її національної безпеки. Особливу увагу приділено висвітленню особливостей конституційної реформи Угорщини в контексті забезпечення національної безпеки, її ролі в усуненні викликів та загроз, які є наслідками процесу глобалізації. Розкрито зміст конституційних напрямків забезпечення національної безпеки та їх особливості з огляду на національне та міжнародно-правове регулювання відповідних правових сфер, а також конституційно-правовий механізм забезпечення національної безпеки в Угорщині, виходячи із особливостей форми державного правління в державі, роль державних органів та спеціальних служб в забезпеченні національної безпеки. Досліджено процес трансформації та оновлення теорії і практики європейського конституціоналізму в аспекті забезпечення національної безпеки окремої держави та сформульовано пропозиції щодо його вдосконалення.

Для наукових та науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів і наукових установ, студентів, аспірантів, правоохоронців-практиків.

УДК 340:351.746(439)

ISBN 978-966-916-816-0

© Лемак О.В., Бисага Ю.М., Белов Д.М., Громовчук М.В., 2019
© ДВНЗ «УжНУ», 2019

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
------------------------	----------

РОЗДІЛ I.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ БЕЗПЕЧНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	8
---	----------

1.1 Сутність держави та суверенітет: новий зміст в умовах глобалізації	8
1.2 Забезпечення національної безпеки як функція Конституції держави	25
1.3 Система конституційних напрямків та форми забезпечення національної безпеки	42
1.3.1 Військово-силовий напрямок (об'єкт захисту – територіальна безпека)	43
1.3.2 Екологічний напрямок (об'єкт захисту – екологічна безпека)	45
1.3.3 Економічний напрямок (об'єкт захисту – економічна безпека)	47
1.3.4 Політичний напрямок (об'єкт захисту – політична безпека)	49
1.3.5 Інформаційний напрямок (об'єкт захисту – інформаційна безпека)	53
<i>Висновки до розділу 1</i>	59

РОЗДІЛ II.

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УГОРЩИНІ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА	62
--	-----------

2.1 Загальна концепція забезпечення національної безпеки Угорщини	62
--	-----------

2.2 Закріплення основних напрямків забезпечення національної безпеки в конституційних функціях Угорської держави	77
2.2.1 Територія держави як об'єкт забезпечення національної безпеки Угорщини	77
2.2.2 Екологічна та демографічна безпека Угорщини	89
2.2.3 Економічна безпека Угорщини	101
2.2.4 Політична безпека Угорщини	113
2.2.5 Інформаційна та етнокультурна безпека Угорщини	127
<i>Висновки до розділу 2</i>	139

РОЗДІЛ ІІІ.

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

В УГОРЩИНІ

143

3.1 Конституційно-правовий механізм забезпечення національної безпеки Угорщини: питання теорії	143
3.2 Конституційно-правовий статус загальних суб'єктів забезпечення національної безпеки Угорщини	153
3.3 Конституційно-правовий статус спеціальних суб'єктів забезпечення національної безпеки Угорщини	164
<i>Висновки до розділу 3</i>	178

ПІСЛЯМОВА	180
----------------------------	------------

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	187
---	------------

ПЕРЕДМОВА

Відповідно до ст. 17 Конституції України, захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. Оборону України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканості Конституція покладає на Збройні Сили України; забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні державні формування та правоохоронні органи держави; забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, збереження генофонду Українського народу також є конституційним обов'язком держави.

У сучасному глобалізованому світі поняття державного суверенітету, тим не менш, не втратило свого значення, і сучасна держава, зносячи суттєві зміни традиційних функцій і методів здійснення влади, продовжує відігравати ключову роль у забезпеченні національної безпеки. Держава й надалі залишається гарантом зовнішньої і внутрішньої безпеки, правосуддя, демократії і прав людини, забезпечення фундаментальних конституційних цінностей.

Однак, реалії сьогодення у світі висувують актуальні питання забезпечення безпеки слабких в економічному відношенні верств населення не достатньо розвинених країн, відкинутих на узбіччя доволі жорстким процесом глобалізації, в якому глобалізація права суттєво відстає від глобалізації ринкової економіки, і уніфіковане право, що формується, явно не відповідає конституційним принципам верховенства права та суспільної справедливості.

Все це збільшує значення розробки конституційно-правових проблем забезпечення безпеки суспільства і держави, так само як і дослідження самої по собі категорії «безпека» у всій багатогранності її економічного, політичного, правового змісту, маючи на увазі різні форми та рівні її прояву.

Для вітчизняної правової науки проблема сучасного розвитку і вдосконалення конституційно-правових основ перебудови системи національної безпеки в рамках наднаціональних безпекових структур, та делегування їм частини суверенних повноважень публічної влади, є вкрай актуальною, що, тим не менш, не призводить до применшення ролі системи забезпечення безпеки в рамках державно-організованого суспільства. Таку тенденцію підтверджує досвід розвитку системи забезпечення національної безпеки в Угорщині, яка порівняно недавно стала членом НАТО та Європейського Союзу.

Окремі питання забезпечення національної безпеки розглядалися у працях відомих вітчизняних і зарубіжних вчених А. Баранова, Ю. Барабаша, С. Білоцького, Ф. Броделя, І. Валлерстайна, В. Горбуліна, М. Германа, Т. Грабович, О. Дзьобаня, Р. Дарендорфа, А. Єзерова, Я. Жаліло, Є. Ковальова, О. Користіна, В. Ліпкана, Дж. Лока, Л. фон Мізеса, О. Ляшенко, Н. Нижник, М. Олсона, Р. Патнама, С. Погребняка, В. Пилипчука, М. Савчина, Г. Ситник, Дж. Стігліца, О. Уварової, Ф. фон Гаска, З. Чуйко, А. Шайо, С. Шевчука та інших. Однак, у науці конституційного права і до цього часу відсутнє комплексне дослідження конституційно-правових основ забезпечення безпеки України.

В свою чергу, дослідженням питань угорського конституціоналізму займалися багато відомих вчених, зокрема: Л. Контлер, І. Мандрик, А. Чізмадіа, Р. Крамптон, М. Троян, О. Мартиненко, Д. Немеш, П. Біхарі, В.І. Лушай, І. Такач, Д.І. Ткач, Б. Желіцький та інші.

Слід наголосити на тому, що в Україні формується наукова школа, спрямована на дослідження правової реформи в державах Центральної Європи – В.В. Лемак, Ю.М. Бисага, В.В. Копча, Й.І. Горінецький, І.Є. Переш. З іншого боку – зовнішньополітичні пріоритети Угорщини досліджувалися як представниками урядових кіл Угорщини, зокрема це наукові публікації Г. Єсенскі, Ф. Бороша, П. Балажа, а також і вченими академічного рівня – Ю. Гамбергер, Л. Ньюсаї, Ж. Людвіг, однак, комплексного конкретного аналізу саме забезпечення національної безпеки на прикладі зарубіжних країн все ще бракує як в Україні так і в Угорщині.

Висновки та пропозиції, наведені авторами, дадуть змогу поглибити концептуальні засади української національної системи безпеки, вдосконалити законодавство України шляхом внесення змін до Конституції та законів, що мають безпосереднє відношення до забезпечення національної безпеки країни, удосконалити конституційно-правову систему забезпечення національної безпеки в Україні, розширити її правові можливості, здійснювати ефективну конституційно-правову реформу на шляху до виходу країни з кризи та її подальшого розвитку.

У навчальному процесі монографія може бути використана для проведення занять у вищих, зокрема, юридичних закладах освіти у процесі викладання навчальних дисциплін: «Конституційне право», «Механізм забезпечення національної безпеки в європейському правовому просторі», «Порівняльне правознавство» та при підготовці підручників і навчальних посібників з цих дисциплін, а також для підвищення рівня правової культури населення у частині, що стосується конституційно-правових можливостей забезпечення національної безпеки.